

DAGBOEK VAN EEN *INCOMMUNICADO*
(DE OORLOG GEZIEN VANUIT BRUSSEL)
(Roberto J. Payró voor *La Nación*)

Brussel, maandag 17 augustus (1914)

Het weer is prachtig sinds de oorlog begon. Een dergelijke heldere en serene augustus is in België nog nooit gezien. De zon schijnt van zonsopgang tot zonsondergang, slechts ontsiert door enkele voorbijrijvende wolken, en als het bij momenten van namiddag tot namiddag een beetje regent, valt het water als dauw die het stof drukt en de atmosfeer verfrist. De wind is zacht en men zou zeggen dat ze de gang van de vliegtuigen en ballonnen niet wil hinderen, die langs alle kanten verschijnen, als fantastische vogels die slechte voortekenen met zich meebrengen, die de vijandelijke posities trachten te achterhalen of met hun bommen dood en vernieling te zaaien. De temperatuur, hoewel hoger als normaal, is dragelijk en de nachten zijn zachter en geparfumeerder dan ooit, te midden van een indringende stilte die enkel door het zachte geruis van de bladeren wordt onderbroken.

Dit staat in scherp contrast met de gruwel en angsten van de oorlog, met de gevoelens van pijn en protest die steeds indringender worden. Een verontwaardiging tegen de waanzin van de machtigen der aarde die een hoogtepunt bereikt, en zich omzet in een ontketende en demente passie. Men zou de wapens opnemen om te strijden tegen de oorlog, om zij die

doden om te brengen, om de moordenaars te vermoorden ...
Oh menselijke onmacht !

* * *

Men bediscussieert vol enthousiasme het nieuws dat Japan Duitsland een ultimatum heeft gesteld, en in een dergelijke bewoording, met zulke voor het moment onredelijke eisen, dat een oorlogsverklaring onvermijdelijk lijkt. Op deze manier zullen Duitsland en haar bondgenoot Oostenrijk-Hongarije bijna de hele de wereld tegen hun hebben, waarbij de overgrote meerderheid van de beschaafde naties hun ondergang gezworen hebben, zodat ze tot een nieuwe "*Delenda est Carthago*" zullen worden veroordeeld.

De lijnen tussen de ideeën vervagen op deze manier. Het was al erg genoeg dat het republikeinse Frankrijk zich in de verschrikkelijke situatie bevond waarbij ze uit noodzaak het Tsarisme moest ondersteunen, de hand reikende aan de met bloed bevlekte ijzeren vuist van de autocratie, om zo een monsterverbond te sluiten die enkel door het recht op leven wordt gerechtvaardigd, door de pijnlijke extremen die de zelfverdediging opdringt ... maar ondanks de grote stappen die Japan gezet heeft, hoe bewonderenswaardig haar materiële ontwikkeling ook is, haar ideeën zijn niet deze van de liberale naties die voor een hogere en meer perfecte beschaving werken, voor een vredevolle beschaving, van welzijn en universeel broederschap, en deze zullen het waarschijnlijk nooit worden. Het land van de Daimyo's en

Hara-Kiri is nog steeds een barbaars land, in dit aspect en wegens hun atavisme, houden ze te veel van de oorlog en veroveringen ...

Met deze bondgenoten – Rusland en Japan – verliest de oorlog veel van het karakter dat wij latino's er aan willen geven, steunende op alle feiten en alle redenen om te bewijzen dat het een oorlog tegen het militarisme, het nauwelijks verholen absolutisme is, ten voordele van de vrede en de vrijheid.

De huidige oorlog is zonder twijfel een soort van epiloog van de revolutie van 1789, zoals de Fransen en de Belgen die unaniem te wapen lopen hebben bewezen. Zoals Engeland, volk van vrije mensen, bewijst in het ondersteunen van haar burens. De republiek en de werkelijke constitutionele monarchie presenteren ons nu echter met deze zware fout. Met dit bondgenootschap dat verschrikkelijke consequenties met zich dreigt mee te brengen, dat na deze tragische gebeurtenissen, na een rustige maar zeer korte periode van zwangerschap, geboorte kan geven aan een nieuwe oorlog.

Ondanks dat de Tsaar Polen autonomie heeft verleend, ondanks dat het duistere Rusland langzaam verlicht begon te worden een vlam het liberalisme, boezemen haar laatste acties weinig vertrouwen in. Als Duitsland wordt verslagen, zal het Tsarisme zich consolideren, en zullen de horden van dat uitgestrekte rijk, dat ook verovering lief heeft, de vrede en de vrijheid in Europa bedreigen, zodat men *in extremis* als enige

redmiddel een campagne zal moeten voeren om Rusland uiteen te rukken.

Het militarisme zal echter niet beperkt blijven tot dit immense, heterogene land, dat zo artificieel is samengesteld dat enkel een titanische kracht het verenigd kan houden. De besmetting zal zich voortzetten in de andere naties. De socialistische Franse arbeiders, zo verliefd op hun idealen, zullen van de oorlog terugkomen – of ze overwinnen of verslagen zijn – vol van overdreven nationalisme, dronken met militaire glorie of opnieuw het hoofd op hol gebracht met de dorst naar wraak en vergelding.

Hier in België voelden de meest vastbesloten socialistes, de meest overtuigde pacifisten, vanaf het eerste ogenblik hun bloed koken, en werden ze enthousiaste soldaten, enthousiaster dan de anderen, daar hun passie een plotselinge, opgezweepte passie is en wanneer deze passie zich meester maakt van de man, wanneer deze waanzin – hoe nobel ook haar oorzaak – het balans verstoort, hebben ze lange jaren nodig om hun sereniteit te hervinden, om tot bezinning te komen.

Alles wat door de pacifistische beweging is opgebouwd – uitgezonderd het paleis in Den Haag – is als een kaartenhuisje in elkaar gezakt. Enkel de fundamenten blijven ongetwijfeld nog over, en zullen de taak van de wederopbouw vergemakkelijken, maar het vertrouwen, de hoop, deze kunnen niet zo snel heropgebouwd worden. Niemand zal het

geloof hebben om zich terug resoluut aan deze taak te zetten, zeker als de Russische boeman, landenverslinder, sterker dan ooit te been blijft.

In het geval dat Duitsland overwint, overwint niet enkel de geest van het militarisme met haar, maar zal deze zich ook vestigen in het overwonnen Engeland, dat niet zal rusten tot ze wraak heeft genomen.

Enorme problemen, en des te verschrikkelijker daar ze slechts een zijde van de kwestie vertegenwoordigen.

* * *

Een symptoom van wat er later op een grotere schaal kan gebeuren, en in vele landen, of de legers van de Kaiser overwinnen of niet.

Alle Duitse producten, zonder uitzondering, werden spontaan, vanaf de eerste dag van de oorlog, afgewezen. Op de inval van het Belgisch grondgebied heeft de “*boycot*” op hetzelfde moment geantwoord als de wapens.

Als Duitsland verslagen wordt, zal haar industrie met de dood bedreigt worden, uitgezonderd in het geval dat de Hohenzollern van hun troon gestoten worden, dat het rijk wordt ontbonden en dat elk van de Duitse naties zich autonoom constitueert, want het is zo dat de wereld hen beschouwt als de enige verantwoordelijken voor deze enorme

oorlog van de met blinde ambitie bevangen mannen die rond de nog een meer verblinde keizer draaien.

Want als Duitsland zich geconfronteerd ziet met een ernstige financiële positie – welke tot op een zekere hoogte de woorden van de Keizer: “*het is een kwestie van leven of dood*” zou rechtvaardigen – zal ze andere middelen moeten grijpen om zich te redden. Vooral vanaf het moment dat ze, dankzij een slimme politiek, is begonnen met de sympathie en vriendschap terug te winnen die ze net verloren heeft op een even plots als onhandige manier.

De grote Duitse industrieën hebben geen evenredige uitlaatklep meer voor hun immense productie, en de fabrieken werken nu op artificiële wijze, verkopend met verlies, ondersteund door de nationale bank, wiens bescherming niet eindeloos kan doorgaan zonder het gevaar te lopen van een enorme bankroet. Maar de schuldige hieraan zijn niemand minder dan de Duitsers zelf, die zich gespecialiseerd hebben in oorlogsartikelen en op hetzelfde moment de levende krachten van het land consumerende, het bloed zuigende, de gewapende vrede op ruïneuze wijze ondersteunende, bewapening tegen elke kost, waarbij zij de eerste waren om deze te bevorderen.

De overige industrieën, vooral de chemische industrieën, die in Duitsland een dergelijk grote ontwikkeling kennen, en anderen die een markt vonden in de gehele wereld, verrijkten haar bevolking en zo dus het land, haar een efficiënte manier

biedende om zoals weinigen te bloeien. Deze industrieën hadden geen nood aan kolonies om hun enorme winsten te maken. Hierin zit echter het geheim – deze winsten gingen niet naar de officiële koffers, ze vulden de oorlogskas niet aan, die net gevuld werd met de buitengewone belasting op fortuinen. Dit kwam de oorlogspartij niet ten goede, die de redding van het land niet zag, noch kon zien, in vruchtbaar werk, maar slechts in de klap die Frankrijk van haar kolonies zou ontdoen.

Nu zullen we zien wat er zal gebeuren , indien ze achterblijven zonder de begeerde kolonies en onder de geweldige druk van de “*boycot*”.

Voor het moment zijn de Duitse bedrijven hier gedwongen geweest om van eigenaar te veranderen, of op zijn minst van slogan en merknaam. Reclame voor Duitse producten werd afgescheurd of verwijderd, en dit volk dat zo dol is op god bier, drinkt nu niet eens een kraag meer van het uitstekende Münchens' bier.

Sommigen beweren zelfs dat we de volgende winter geen opera van Wagner meer zullen horen in De Munt ... een verschrikkelijke *boycot* in een land van Wagnerianen.

* * *

De regering heeft besloten om naar Antwerpen te verhuizen, een feit volledig in tegenspraak is met de

verzekeringen zijn gegeven dat er niet te vrezen valt, en dat de Duitsers langs alle kanten worden teruggeslagen ...

De bevolking ontvangt dit nieuws met uitgesproken rusteloosheid, en men zegt tegen zichzelf dat men ons waarschijnlijk aan het bedriegen is, en dat de lotgevallen van de Belgische troepen niet te lezen staat in de gunstige verslagen. De grootste optimisten beginnen te wankelen, en voelen zich minder zeker in hun overtuiging van een gemakkelijke overwinning.

– Maar België heeft haar plicht gedaan, haar volledige plicht en meer, door het Duitse leger veel langer af te stoppen dan dat Frankrijk nodig had om zich voor te bereiden en Engeland om haar ter hulp te snellen !

Dit troost echter niemand, want men hoopte en vertrouwde in veel meer, en de zaken gaan niet goed, zoals dit officieel communiqué bewijst, waarin men schrijft :

“In tegenspraak met het parlementair besluit van 1859, is de regering in Brussel gebleven gedurende de fase van de oorlog waarin ons leger alleen stand diende te houden tegenover de vijand. Nu dat de legers van onze bondgenoten op ons grondgebied zijn toegekomen, is de regering van mening dat haar zetel zonder enig probleem kan worden overgebracht naar Antwerpen, conform met de wil van zij die de grote versterkte posities hebben gecreëerd. Het is niet zo dat de gebeurtenissen slechter verlopen dan tot nu toe bericht werd, in tegendeel, we kunnen een nieuw succes melden van onze troepen, ondersteund door de Franse cavalerie. Gezien

het echter noodzakelijk is om de verhuis op een normale wijze te doen, opdat er niet de minste onderbreking in het uitoefenen van de soevereiniteit zou zijn, is de regering van mening dat het wenselijk is om met de overdracht van de diensten van de verschillende ministeries te beginnen. Terwijl hun families in de hoofdstad zullen blijven, zullen verscheidene ministers dus in Antwerpen verblijven, waar de oorlogsdiensten beter op hun plaats zullen zijn terwijl het leger zich in het veld bevindt. Zwichtende voor de wens van de regering zullen zijne majesteit de koningin en de prinsen zich installeren in het paleis te Antwerpen, terwijl de koning te midden van zijn moedige soldaten blijft. De diensten van het koninklijk paleis in Brussel zullen blijven functioneren. “

Dit officieel communiqué – zeer officieel zoals blijkt uit haar stijl – verklaart dus op een duidelijke wijze dat de regering bleef toen ze moest vertrekken en vertrekt wanneer ze zou moeten blijven, daar het bevestigt dat het gevaar is afgenomen dankzij de komst van de bevriende legers ... Niemand wordt hier echt door misleidt, en enkel de onverbeterlijke optimisten blijven geloven dat de Duitsers worden tegengehouden en dat ze Brussel nooit zullen bereiken.

Om dit laatste te geloven moet men inderdaad niet in staat zijn om zich van enige logica te bedienen, of moet men zich gewillig afsluiten voor alle rede, daar een andere officiële publicatie het tegendeel bewijst, onder de titel: “***De verdediging van Brussel***” bereidt men ons voor op de bezetting, of op zijn minst de aanval, zeggende :

“Men heeft een reeks maatregelen genomen voor de verdediging van Brussel, en om haar te beschutten van enige verrassingsaanval. Het kan gebeuren dat, als gevolg van een operatie, ondanks dat deze op een redelijk grote afstand van de hoofdstad plaatsvindt, min of meer grote groepen verloren gereden vijandelijke ruiters zich bijvoorbeeld op Brussel werpen, en dat deze tot op zekere hoogte ontsnappen aan de bewakers van de verschillende gemeenten. In dit geval zullen deze groepen geconfronteerd worden met de barrières die rond de hoofdstad zijn opgeworpen, barrières die goed bewaakt worden door de burgerwacht die met mausers bewapend is en vastbesloten is om haar plicht te vervullen. We hebben in Brussel duizenden goed bewapende bewakers, die goed voorzien zijn van voldoende ammunitie en gedurende vijftien dagen zijn opgeleid en getraind. Onder dergelijke omstandigheden is het duidelijk dat de hoofdstad goed beschermd is tegen enige aanslag, die langs de andere kant weinig waarschijnlijk lijkt.”

Wel wel, voor een paar verloren gereden ruiters en vluchtende infanterie zou het niet nodig zijn om zoveel loopgraven te uitgraven noch uitleg te geven. In werkelijkheid ruikt dit hele zaakje zeer slecht.

Ondertussen kan Brussel, met zijn twintigduizend sterke burgerwacht, waaronder zich vele goede en sommige schitterende schutters bevinden, zich verdedigen tegen een troepenmacht van enig belang, maar niet tegen de enorme aantallen die de Duitsers gewoon zijn in de strijd te werpen,

zoals we nogmaals gezien hebben bij Luik. Ik moet hierbij er ook aan herinneren dat het burgerlijk artillerieregiment over kanonnen noch mitrailleurs beschikt, en dat ze slechts de taken van een infanterieregiment kan vervullen. De verdediging van Brussel is dus ontoereikend, en er haar trachten te verdedigen kan enkel bommen opleveren die enkele van haar bewonderenswaardige monumenten zullen vernietigen, terwijl de kanonnen de loopgraven vernielen en wegvegen, om de doorgang voor de vijand te forceren.

Intussen probeert men nog steeds om ons van vertrouwen te vervullen met vage nieuwsberichten, die niemand tevreden stellen :

“De Duitse troepen” – zo beweerde men bijvoorbeeld deze nacht uit officiële hoek – “die gisteren mislukte in hun poging om richting Waver te trekken, hebben zich vandaag zonder slag teruggetrokken. De nederlaag die geleden werd door de Duitse cavalerie bij Halen, heeft hen duidelijk tot oplettendheid gemaand. Zondag marcheerden ze voorzichtig en trokken zich terug zonder enige serieuze inzet te tonen. Alle Duitse troepen die deze dagen worden opgemerkt door ons leger, nemen duidelijk een verdedigende houding aan, en graven zich langs alle kanten in. Vandaag heeft men dus nergens slag van enige soort geleverd.”

Van al dit neem ik slechts één observatie mee, en dat is dat de Duitsers nog steeds vooruitgang maken, gezien ze zich min of meer in de buurt van Waver bevinden.

* * *

Wat bijkomende informatie over de slag bij Halen. Dit is een bericht van de speciale correspondent van L'indépendance Belge, die schrijft :

“We hebben zondag (16 augustus) het dorp van Halen bezocht, centrum van de regio waar er een belangrijk treffen plaatsvond woensdag laatstleden, waarbij een brigade Belgische cavalerie – slechts bij het begin – een slag met een Duitse cavaleriedivisie, ondersteund door infanterie, artillerie en mitrailleurs, weerstond. Waarbij de Belgen, dankzij de tussenkomst van een gemengde brigade, de vijandelijke troepen, die een numeriek overwicht bezaten, versloegen en hen dwongen om zich terug te trekken.

De steenweg naar Diest is vol met mensen. Halen is uitgegroeid tot een bedevaartsoord, men gaat er te voet, met de fiets, per kar, koets of automobiel naar toe. Niet iedereen is uiteraard gewoon nieuwsgierig zoals wij. Gebruikmakende van twee mooie dagen, de Hemelvaart en de zondag, zoeken vele familieleden van soldaten sinds gisteren de kampen af op zoek naar een zoon, een broer of een echtgenoot.

Voorbij Webbekom bereiken we het slagveld. Hier hooi in balen, daar het kleine viaduct van de trein naar Tienen. Het landschap wordt tragisch : links van de weg, in een veld, liggen perpendiculair met de weg grote hopen pas verplaatste aarde ... het zijn de Duitse graven. Vijandelijke soldaten in rijen gelegd, schouder aan schouder onder een berg geblust kalk, daar slapen ze, dromen ze hun laatste droom.

Hier en daar op het voetpad, brede uitgedroogde zwarte plassen, bloed. Aan de linkerkant van de helling passeert met grote moeite, getrokken door twee soldaten, een mooi paard dat aan de Duitse cavalerie toebehoorde. Het loopt op drie poten, zwaar mankend, daar de vierde poot gebroken is. Arm dier, onbruikbaar zal het rechtstreeks naar het slachthuis gaan.

Hier zijn de eerste huizen van het dorp. Ze hebben niet zwaar geleden, hoewel men erin gevochten heeft. De meeste ruiten zijn gebroken, en enkele deuren ingetrapt. Vele interieurs zijn geplunderd. Men weet dat de Duitsers, nadat ze het dorp hadden ingenomen, mitrailleurs hadden opgesteld in de kamers en dat onze troepen ze hieruit hebben moeten verdrijven. De voorgevel van een van de belangrijkste huizen heeft het zwaarst geleden : een bom die er schuin op ingeslagen is, heeft een van de raamopeningen bijna volledig vernield.

De oude klokkentoren van de kerk heeft ook zwaar geleden onder de artillerieschoten, maar lijkt niet bedreigt met instorten. De zwaarste getroffen buurt van het dorp bevindt zich voorbij de markt, daar heeft men de huizen en schuren afgebrand. Het is spijtig genoeg niet mogelijk om ze te gaan bekijken, daar de enige straat van Halen wordt afgesloten door een onbuigbaar bevel, dat de toegang tot de markt zelf verbiedt.

Ook langs deze kant heeft men een groot aantal vijanden begraven ... men is ook nu nog bezig met het begraven van het lijk van een Ulaan, die men in een nabijgelegen bos heeft gevonden, liggende met zijn speer in de hand.

Vier of vijf dorpsbewoners van Halen zijn omgekomen in de strijd. Men vertelt hier verschrikkelijke zaken over de gevechten, en vertelt over de heldhaftigheid van onze soldaten, zoals de zes jagers te paard, onder het bevel van foerier R. ..., die met een handvol karabiniers van de fietsbrigade een heel eskader kurassiers wisten op te houden, en hun met hun paarden een sloot in dreven, terug naar het dorp kerende met paarden, gevangenen en trofeeën allerhande.

Daar, op de hoogte aan de kant van Loksbergen, daar werd de arme burgemeester S. vermoord ... zoon van een getalenteerde aquarellist die een belangrijke plaats inneemt in de Belgische contemporaine school. Men heeft zijn lichaam ontdekt, doorboord door drie kogels.

Naar Diest terugkerende, houden we een moment halt bij een loopgraaf die nu al grotendeels is opgevuld met botten van paarden, waaraan de zwartgeblakerde botten van het paard dat we zo-even tegenkwamen nog zullen worden toegevoegd. Zes gewerschoten in de kop waren nodig om het arme beest uit zijn lijden te verlossen.”

* * *

Ik was 's middags aan het lunchen, toen men bij mij aan de deur belde. Het was een werknemer van het ministerie van buitenlandse zaken die met mij wilde spreken.

“Nou!” – dacht ik – “Een of andere probleem, want op deze moeilijk momenten inspireren wij buitenlanders weinig vertrouwen” ...

De verrassing die me ten deel viel kon dus niet aangenamer zijn, de werknemer van het minister bracht het Kruis van de Ridderorde van de Kroon, dat koning Albert me op 31 juli, dat is te zeggen, dezelfde dag van het ultimatum van Duitsland aan Rusland en Frankrijk, had toegekend.

- *“Het ministerie vertrekt vandaag naar Antwerpen, en we zijn de laatste voorbereidingen voor het vertrek aan het treffen”* – zei de werknemer me bij het afscheid nemen.

Het is een ernstig moment.

Roberto J. Payró

Copyright, 2014 : Nathaniel BOVIN, voor de Nederlandstalige vertaling

PAYRO ; « . *Diario de un incomunicado. La guerra vista desde Bruselas (7)* », in LA NACION ; 24/11/1914.

PAYRO ; « . *Diario de un incomunicado. La guerra vista desde Bruselas (8)* », in LA NACION ; 25/11/1914.

PAYRO ; « . *Diario de un incomunicado. La guerra vista desde Bruselas (9)* », in LA NACION ; 26/11/1914.